



Vastaus Elina Nykyrin ja 15 muun valtuutetun aloitteeseen neurokirjon henkilöiden huomioimiseksi Vantaan kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalveluissa

VD/1432/00.02.00.03/2023

RÅ/RK/JT

Elina Nykyri ja 15 muuta valtuutettua jättivät seuraavan valtuuston työjärjestyksen mukaisen valtuustoaloitteen:

”Koska neurokirjon henkilöt kohtaavat lukuisia esteitä kulttuuripalveluihin osallistumisessa ja kirjaston käyttämisessä, on Vantaan kaupungin syytä huomioida kulttuuri- ja kirjastopalveluissaan autismikirjo, ADHD sekä muu neuroepätyypillisuus. Neuroepätyypillistä ihmistä estävät käyttämästä kulttuuri- ja kirjastopalveluita esimerkiksi puutteelliset sekä epäselvät ohjeistukset ja opasteet, vaikeasti ymmärrettävä kieli sekä tilat ja olosuhteet, jotka eivät tue aistikuormituksen hallitsemista (muun muassa tilan meluisuus). Henkilöstön sekä muiden palvelun käyttäjien asenteet ja ennakkoluulot saattavat myös estää neurokirjolla olevan henkilön palveluiden käyttämisen.

Vantaan kaupungin on tarpeen edistää neurokirjolla olevien henkilöiden yhdenvertaisuutta kulttuuri- ja kirjastopalveluissa ainakin kolmella tavalla: 1) huolehtimalla kirjastojen sekä kulttuurista ja taiteista nauttimisen saavutettavuudesta, 2) huolehtimalla kulttuurin ja taiteiden tekijöille suunnattujen palveluiden saavutettavuudesta, ja 3) edistämällä neuroepätyypillisten ihmisten näkyvyyttä ja edustusta kulttuuri- ja kirjastopalveluissa. Kulttuurin kokijoille ja kirjastoissa kävijöille suunnattujen palveluiden yhdenvertaisuutta voidaan edistää esimerkiksi panostamalla opasteisiin sekä selkeään ja selkokieliseen viestintään, vahvistamalla digitaalisia palveluita sekä laatimalla kuvalliset, selkeät ja yksityiskohtaiset ohjeet paikalle saapumisesta ja siellä toimimisesta. Palveluissa tulee käyttää hiljaisia tiloja tai ajankohtia sekä valaistuksen ja äänisuunnittelun keinoja. Kaupungin pitää lisäksi järjestää henkilöstölle koulutusta neuropsykiatrisesta moninaisuudesta. Kulttuurin ja taiteiden tekijöille suunnatuissa palveluissa toimenpiteet voivat olla esimerkiksi kulttuuriavustusten hakuprosessin selkeyden edistämistä sekä kulttuuritilojen ja kirjastojen kehitystyössä sellaisten ratkaisujen valitsemista, jotka tukevat myös neurokirjolla olevien ihmisten toimimista tiloissa.

Kaupungin on tulevaisuudessa syytä kehittää palveluitaan yhdessä kohderyhmään kuuluvien neurokirjolla olevien kaupunkilaisten kanssa. Kohderyhmään kuuluvat neurokirjon henkilöt tietävät itse parhaiten, millaiset ratkaisut toimivat heidän kohderyhmässään. Ei mitään ilman neuroepätyypillisiä henkilöitä. Kulttuuripalveluiden yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä ei myöskään pidä rajata esimerkiksi vain lastenkulttuuriin, vaan toimenpiteiden on tarpeellista kattaa kaikenlaiset palvelut ja kohderyhmät.

Me allekirjoittaneet esitämme, että Vantaan kaupunki laatii kattavan toimenpideohjelman neurodiversiteetin huomioimiseksi ja neuroepätyypillisten ihmisten yhdenvertaisuuden kehittämiseksi kulttuuri- ja kirjastopalveluissa. Neurodiversiteetin huomioiminen kulttuuri- ja kirjastopalveluissa olisi painava yhdenvertaisuusteko. Se edistäisi yleistä Vantaan kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalveluiden saavutettavuutta sekä mahdollistaisi kulttuurin, taiteen ja kirjastojen pariin pääsyn yhä useammalle asukkaalle, myös neuroepätyypillisille ihmisille. Kaupungin palveluiden yhdenvertaisuudessa, saavutettavuudessa ja esteettömyydessä on aina kehitettävää. Kulttuuri, taiteet ja kirjastot kuuluvat kaikille, myös neurokirjon henkilöille. ”



Päätös:

Päätettiin ottaa asia käsiteltäväksi ja lähettää valtuustoaloite kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

Kaupunkikulttuurin ja hyvinvoinnin toimiala toteaa vastauksenaan seuraavaa:

Kulttuuri- ja kirjastopalveluissa on tunnistettu tarve neurokirjon henkilöiden huomioimiseksi. Toimintaa ohjaavat erilaiset lait kuten yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), kulttuuritoiminnan laki (166/2019) ja kirjastolaki (1492/2016). Lait velvoittavat viranomaisia arvioimaan yhdenvertaisuuden toteutumista ja tekemään toimenpiteitä yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lakien tarkoituksena on edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä sekä mahdollistaa väestöryhmien yhdenvertaisia osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Euroopan parlamentti julkaisi myös saavutettavuusdirektiivin lokakuussa 2016. Sen tehtävä on varmistaa, että jokainen pystyy käyttämään julkisia verkkopalveluita.

Tällä hetkellä kulttuuri- ja kirjastopalveluissa toimenpiteitä neurokirjolla olevien ihmisten palvelemiseksi on tehty yksikkökohtaisesti. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut ovat tunnistaneet kehittämiskohteet ja toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi tullaan tekemään. Kulttuuri- ja kirjastopalveluiden asenne on, että kaikki ovat tervetulleita palveluiden pariin ja tuen tarpeesta voi kertoa luottamuksellisesti. Vantaa kulttuurilinjauksissa 2022–2023 todetaan, että ihmisten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus kulkevat toiminnan kehyksinä kaupunkistrategiassa määritellyllä tavalla, samoin kaupungin hyvinvointi- ja elinvoimaohjelmien tavoitteet ja toimintatavat. Vantaa on myös lapsiystävällinen kunta, jossa vammaisten lasten kulttuuristen oikeuden varmistetaan.

Lastenkulttuuri

Lastenkulttuurin ohjelmistossa huomioidaan erityisryhmille soveltuva esitystarjonta ja viestinnässä painotetaan selkokieliä. Jokaisesta lastenkulttuurikeskuksesta eli Pessistä, Toteemista ja Pyykkityöstä löytyy lainattavia aistivälinekassaseja ja kuvatuksia toiminnanohjaukseen (mm. näyttely-, työpaja-, esitysvierailut). Työpajoissa ja kesäleireillä kysytään osallistujien erityisen tuen tarve ja siihen vastataan. Lastenkulttuurin asiakkaille suunnatut kyselyt ovat kuvatuksia. Näin ne sopivat sekä lapsille että henkilöille, joilla on hahmottamisen vaikeuksia tai kielellisiä haasteita. Lastenkulttuurin henkilöstö on käynyt selkokieliopetuksen ja osa henkilöstöstä on käynyt myös Kuntoutussäätiön erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjausta koskevan koulutuksen.

Lastenkulttuurin yksiköissä toimenpiteitä on toteutettu laajasti muun muassa Hoi!-hankkeen, Lepakon siivillä luontoon -kasvatusohjelman ja STEA-hankeen tiimoilta. Hoi!-hankkeessa (2022-2023) on kehitetty erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten taidekasvatusta ja kehitetty uusia toimintatapoja. Moniammatillinen yhteistyö on käynnistetty koulukuraattoreiden, perhe- ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Hankkeen piirissä ovat mm. kuvatuksityöpajat ja viikoittaiset valotaidepajat. Lastenkulttuuri järjestää HOI! -taiteesta hyvinvointia –seminaarin Lastenkulttuurikeskus Pessissä. Seminaarissa jaetaan tietoa ja kehitetään toimintatapoja neurokirjon lasten ja nuorten tukemiseksi. Lepakon siivillä luontoon – kasvatusohjelma on sisällöllisesti saavutettava ja toteutetaan Hakunilassa esteettömässä Lastenkulttuurikeskus Pyykkityöstä. Työpajat räätälöidään ryhmän tarpeiden mukaan ja toiminnan taidekasvattajilla ja teatteri-ilmaisun ohjaajilla on kokemusta erityislasten ohjaamisesta. STEA-hankeen



tavoitteena on kartoittaa vaativan erityisen tuen tarvetta lasten ja nuorten toiminnassa. Kartoitus koskee erityisesti kolmannen sektorin ja järjestöjen välistä yhteistyötä.

Kulttuuritoiminta- ja tilat

Kulttuuritoiminta- ja tilat yksikössä palveluiden esteettömyyttä kehitetään. Kulttuuritalo Martinuksessa ja Lumosalissa neurokirjonhenkilöille tarjotaan muun muassa painotyyyny, kuulosuojaimia ja aistivälineitä. Lapsille on myös kuvaopasteet konserteissa ja esityksissä toimimiseen. Tiloihin tilataan esteettömyyskartoitus, jossa selvitetään laajasti tilojen esteettömyyttä. Samassa yhteydessä selvitetään myös neuroepätyypillisten henkilöiden erityistarpeet ja mahdolliset toimenpiteet. Kulttuuritalo Martinus ja Lumosali ovat esteettömiä ja kummassakin tilassa on pyörätuolipaikkoja. Lisäksi kulttuuritalo Martinuksessa on käytössä induktiosilmukka. Talojen viestinnässä pyritään selkokielisyyteen.

Isoissa ulkotapahtumissa esteettömyydestä on huolehdittu erityisesti liikuntarajoitteisten osalta. Esimerkiksi Tikkurila Festivaalin osalta Nelonen Media Live on huolehtinut, että tapahtumat ovat esteettömiä, syrjintävapaita ja saavutettavia. Avustaja pääsee aina maksutta tapahtumaamme sellaisen asiakkaan kanssa, joka tarvitsee avustajaa päivittäisiin toimiinsa. Pyörätuoliasiakkaille myynnissä on oma pyörätuolilippu.

Tulevaisuudessa yksikkö ottaa esille yhteistyökumppaneiden kanssa myös neuroepätyypillisten henkilöiden erityistarpeet. Olennaista on, että tarpeet kartoitetaan ensin, jonka jälkeen henkilöstö koulutetaan. Myös sidosryhmät ja yhteistyökumppanit tiedotetaan esteettömyysvaatimuksista. Toimilla varmistetaan, että tapahtumat ovat yhdenvertaisesti saavutettavissa kaikille.

Museopalvelut

Taidemuseo Artsissa ja Kaupunginmuseossa ei toistaiseksi ole huomioitu neurokirjon henkilöitä. Kaupunginmuseon yleisötyössä museolehtori on kysyttäessä toimittanut erityisryhmien tai -henkilöiden toivomaa tietoa kulloinkin esillä olevasta näyttelystä ja toiminnasta. Museot ovat pyrkineet tekemään viestinnästä mahdollisimman selkokielistä.

Museoissa toiminta nähdään tärkeänä ja toimenpiteitä tullaan tekemään. Ensin tulee kuitenkin kartoittaa tarvittavat toimenpiteet ja kouluttaa henkilöstöä.

Kirjastot

Kirjasto palveluna mahdollistaa monentyyppisen kirjastoasioinnin, olemisen ja itsensä kehittämisen. Kirjastot ovat niitä harvoja maksuttomia julkisia tiloja, jotka eivät edellytä välttämättä esimerkiksi sosiaalista kanssakäymistä ja joissa on rauhallisia tiloja ja loputon mahdollisuus syventyä erilaisiin kiinnostuksenkohteisiin kirjastoaineistoja hyödyntäen. Kirjastoon voi myös tulla vain rauhoittumaan. Kirjaston käyttösäännöt on toteutettu myös selkokielisenä versiona, ja uudistuvassa helmet.fi:ssä on vuoden 2024 alusta valittavissa kielivaihtoehtona selkokieli.

Kirjastoissa järjestettävistä tapahtumista tiedotetaan hyvissä ajoin, ja tapahtumienkin aikana varmistetaan kaikille turvallisemman tilan periaatteiden toteutuminen niin, että asioida voi myös osallistumatta tapahtumaan. Kirjastoja uudistettaessa on kiinnitetty huomiota sekä tapahtumatoiminnan että hiljaisen työskentelyn mahdollistamiseen, mutta tulevaisuudessa tilauudistuksissa myös Vantaan kokemusasiantuntijapankin tai kolmannen sektorin kokemusasiantuntijoita on tarkoitus hyödyntää, ja tähän voidaan ottaa mukaan neurokirjon kokemusasiantuntijoiden näkökulma.



Kaikille asiakkaille, joille kirjastotilassa oleminen on vaikeaa tai fyysisen kirjan lukeminen on hankalaa, on mahdollista tehdä missä tahansa Vantaan kaupunginkirjaston toimipisteessä myös saavutettavuuskirjasto Celian asiakkuus.

Henkilökunta kirjastoissa on asiakaslähtöiseen asiakaspalveluun orientoitunutta ja tottunutta toimimaan moninaisen asiakaskunnan kanssa. Kirjasto-organisaatio kouluttaa henkilökuntaansa jatkuvasti edelleen. Esimerkiksi keväällä 2023 koulutusta on järjestetty suoraan neurokirjon asiakkaiden toiveiden huomioinnista kirjastossa, selkokielestä, ryhmäkäyntien saavutettavuuden edistämisestä ja moninaisuudesta kulttuuripalveluissa. Jatkossa kaikki Vantaan kaupunginkirjaston viestintävastaavat ja helmet.fi-sivuston sisällöntuottajat veloitetaan suorittamaan selkokielikoulutus.

Vantaan kaupunginkirjastossa järjestetään myös ohjattuja vierailuja varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ryhmille. Varhaiskasvattajat varaavat vierailun pääsääntöisesti lomakkeella, jossa pyydämme lisätietoa lapsiryhmän kielitaidosta ja muista erityistarpeista. Keskitymme varhaiskasvatusyhteistyössä 3–5-vuotiaiden satutuokioihin, jotka ovat toiminnallisia ja moniaistillisia. Kirjaston työntekijöillä ei ole vielä käytössään lastenkulttuurin tavoin aistivälinekasseja ja kuvatukea, mutta ne tuodaan myös kirjaston käyttöön vuoden 2024 aikana.

Perusopetuksen vierailuissa tarjoamme 3. ja 7. luokille kirjavinkkaushetken, jossa esittelemme ikäryhmälle soveltuvia kirjoja. Kirjavalinnoissa otetaan huomioon eri tasoiset lukijat, mukana on myös helpompia selkokirjoja, ja tietysti oppilaille suositeltavien aineiston sisällöissä huomioidaan kaikki moninaisuutta käsittelevä julkaistu aineisto.

Opettajille lähetetään kutsuviestit, jossa pyydetään varaamaan aika sekä kertomaan, mikäli kyseisessä ryhmässä on jotain erityistä huomioitavaa. Aina emme kuitenkaan saa etukäteen tietoa erityisryhmistä. Jokainen vierailu alkaa siten, että käymme läpi tuokion kulun. Näin jokainen osallistuja tietää, mitä on tapahtumassa, mitä osallistujilta toivotaan ja kuinka pitkään vierailu kestää. Jokaisessa ryhmäkäynnissä on aina mukana vähintään yksi opettaja, eli tuttu aikuinen. Kirjasto sitoutuu kehittämään vinkkausvarauksiin vuoden 2024 aikana tarkemman lomakkeen, jossa kysytään oppilaiden taustasta laajasti.

Vantaan kaupunginkirjastoon hankitaan monenlaista kirjallisuutta, joissa neuropsykiatrisia haasteita käsitellään eri tavoilla ja eri näkökulmista. Aineistoa hankitaan mm. suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Mukana on esimerkiksi elämänhallinnan oppaita eri ikäisille neurokirjon ihmisille sekä oppaita nepsy-haasteisten ihmisten kanssa toimimiseen kasvattajille, opettajille ja vanhemmille. Neurokirjon haasteita käsitellään jonkin verran myös lasten, nuorten ja aikuisten kaunokirjallisuudessa. Selkokielisiä kirjoja on kirjastojen kokoelmissa sekä lapsille, nuorille että aikuisille. Nepsy-aiheista aineistoa tullaan kokoamaan Helmet-verkkopalveluun virtuaaliseksi kirjahyllyksi alkuvuodesta 2024, kun uusi Helmet-Finna-verkkopalvelu otetaan käyttöön. Aineistoja nostetaan esille kirjastotiloissa vuosittain myös Autismitietoisuuden viikolla.

Vuodelle 2024 varataan esinelainaukseen määrärahoja Nepsy-lainaamon pilotointiin Tikkurilan kirjastossa. Muutamissa kunnallisissa kirjastoissa jo toteutetuissa Nepsy-lainaamoissa on lainattavissa esimerkiksi tietoa ilmiöistä ja erilaisia apuvälineitä (kuvatukikortteja, keskittymisen apuvälineitä, rauhoittavaa musiikkia, kuulosuojaimia), joita voi kirjastosta lainaamalla testata ennen mahdollista hankintapäätöstä.

Johtopäätökset



Kulttuuri- ja kirjastopalveluissa nähdään neurokirjon henkilöiden huomioiminen tärkeänä. Kaupungin palveluiden yhdenvertaisuudessa, saavutettavuudessa ja esteettömyydessä on aina kehitettävää.

Palveluja tullaan kehittämään vuosien 2023–2024 aikana systemaattisesti jo olemassa olevien toimintasuunnitelmien puitteissa. Lastenkulttuurin palveluista otetaan mallia ja selvitetään, kuinka myös muihin yksiköihin voidaan tuoda samoja käytänteitä. Tarvittaessa lastenkulttuuri esittelee toimintatapojaan yhteisesti ja kulttuurin eri palveluyksiköt pyrkivät auttamaan ja jakamaan tietoa toistensa kanssa. Vuosien 2023–2024 aikana tarvittavat kartoitukset tilataan ja henkilöstöä koulutetaan. Kirjastopalveluissa suunnitellaan erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjausta koskevan koulutuksen järjestämistä koulu- ja kasvatustyötä tekevälle henkilökunnalle.

Yhdenvertaisuuden toteutumien nähdään tärkeänä ja onnistuneen toiminnan edellytyksenä. Kulttuuri- ja kirjastopalveluiden asenteena ja tahtotilana on rakentaa kaikille toimivat palvelut niin, että kaikilla kaupunkilaisilla on yhdenvertainen mahdollisuus päästä palveluiden pariin. Syksyllä 2023 ryhdytään kaupungissa laatimaan vammaispoliittista ohjelmaa ja myös siinä tullaan huomioimaan näitä teemoja kattavasti.

Kaupunginhallitus 19.6.2023 § 33

Kaupunkikulttuurin ja hyvinvoinnin toimialan apulaiskaupunginjohtajan esitys:

Päätetään

- antaa Elina Nykyrille ja 15 muulle aloitteen allekirjoittaneelle valtuutetulle toimialan esityksen mukainen kaupunginhallituksen vastaus, ja
- esittää kaupunginvaltuustolle merkittäväksi kaupunginhallituksen vastaus tiedoksi.

Päätös:

Hyväksyttiin esitys.

Merkittiin, että vasemmistoliiton kaupunginhallitusryhmä jätti asiaan seuraavan pöytäkirjalausuman:

”Tulevassa vammaispoliittisessa ohjelmassa tulee huomioida yhtenä teemana vammaisten taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten osallisuuden edistäminen Vantaan kaupungin kulttuuripalveluissa.”

Liite: Allekirjoitettu Elina Nykyrin ja 15 muun valtuutetun aloite neurokirjon henkilöiden huomioimiseksi Vantaan kaupungin kulttuuri- ja kirjastopalveluissa

Täytäntöönpano: lakiasiat ja päätösvalmistelu, esitys valtuustolle

Muutoksenhakuohje: 3.1. Oikaisuvaatimus- ja valituskielto

Lisätiedot:

Kulttuuripäällikkö Reeli Karimäki, etunimi.sukunimi[at]vantaa.fi